

bármennyire is áttételes mondanivalót sugallnak olyan részletek, amelyen például az óriáskígyó rendhagyó barátsága a ketrecébe helyezett és tápláléknak szánt tengerimalaccal. Egészen más a helyzet ugyanezekkel az eszközökkel a Fénymagot esznek a papagájok című írásban, mivel itt a tűzrendészeti kézikönyvből átvett részletek beiktatása a szövegbe mindenképpen meghatározott funkciót is kap. Mint ahogy az elbeszélésbeli és felszámolás előtt álló falusi önkéntes tűzoltó-egyesület utolsó parádéra készülő parancsnoka is, a maga kicsit groteszk, de végtelenül emberi heroizmusával valójában szimbóluma lesz egy tűnőben lévő életformának, s ebben a mivoltában, főleg a részletek totalitást sugárzó gazdagságának köszönhetően, annyira közel kerülünk hozzá, hogy teljességgel képessé válunk szemével látni, fülével hallani, idegeivel együtt rezdülni, egyszóval vele azonosulni. Így lesz ez az írás Dudás kötetének vitathatatlanul legjobb darabja, eddigi eredetileg riporttémaként megragadott életanyagának éppúgy szintézise, mint eddigi prózaírói működésének. Betetőzése egy fiatal író jól nyomon követhető beérési folyamatának.

VARGA Zoltán

AZ ÖNISMÉTLÉS KUDARCA

Burány Nándor: *Guzsaly*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1980

Ahogy Burány a múlt év végén a *Dolgozó*nak adott nyilatkozatában kiemelte, a regényeiben megragadott vagy az őt megragadó történelmi témától — Szerémség a középkori Magyarországon — nem tud szabadulni. Ennek a csuka-fogta-róka vagy róka-fogta-csuka helyzetnek legújabb dokumentuma a *Guzsaly*. Az említett nyilatkozatból tudjuk azt is, hogy széles körű levéltári kutatásokat végzett annak érdekében, hogy minél teljesebb képet nyerjen a könyveiben felidézett korról. De nemcsak a múlt vonzza őt, hanem a mai táj is, hiszen „jelenleg magam is szőlőtermesztéssel foglalkozom Kamancon”, mondja nyilatkozatában.

A fenti tények szerencsés összhangról tanúskodnak: a szerző érdeklődési köre és tájszeretete egybeesik, és ezzel adva van az irodalmi alkotáshoz nélkülözhetetlen érzelmi alap. Csupán az író alkotóképeségétől függ, hogy ebből a talajból milyen regények hajtanak ki. Most, a szerémségi sorozat újabb kötete után felmérést végezhetünk: mit is jelent ez a vajdasági magyar irodalom jelenében és mit a szerző fejlődésében. A felmérés nagyon is szükségesnek látszik, mert az eredmény igencsak tanulságos.

Hogy hogyan írja történelmi regényeit, arról is szólt Burány a *Dolgozó*ban közölt interjúban. Megfelelő előkészületek után a többbit, a celekmény bonyolítását, színezését „a képzelet szárnyára” bizza. Itt

kell hát foglalkozni Burány írói technikájával. Már a *Keselyűlegelő*ről azt állapítottam meg, hogy „ábrázolóeszközeit illetően újat nem nyújtó ifjúsági regény”. A *Guzsaly* sem hoz semmiféle változást. Burány az időrendnek megfelelően idézi fel az eseményeket, miközben arra törekszik, hogy egy-egy időegységbe, mondjuk egy napba, minél több történetet sűrítson, ezzel igyekezvén növelni a regény tömörségét és drámaiságát. Ennek következtében a regény olvasmányos, nincsenek benne „kísérleti bukfenck”, az ifjú olvasó mindent maga előtt láthat. A vékonyka regény sok kis egységből, fejezetből áll össze. A fejezetek hősei állandóan váltakoznak. Ezt a mozaik-technikát már a *Keselyűlegelő*ben is felhasználta. De amíg ott az állandó vívódás (ki hova is tartozik a történelmi szereposztásban) némi feszültséget kölcsönzött a műnek és az olvasás izgalmát is tagadhatatlanul növelte, addig a *Guzsaly*ból bizony hiányzik a drámai feszültség. Igaz, kezdetben a keresztesek megjelenése némi drámaiságot hoz magával, de miután a hősök nagyon gyorsan polarizálódnak, elfoglalják történelmi helyüket és betöltik szerepüket, a feszültség teljesen eltűnik az eseménytelen, terjengős középészben. Csak a kamanci bíró alakja és vívódása izgalmas. Ő szinte az egyetlen, aki nem „lát tisztán”, míg a többiek már az első pillanatban tudják, kihez tartoznak, mit is akarnak. Kár, hogy végül a bíró alakja is elapad, sematizált lesz. Nem hoz feszültséget az ütközet közeledte sem, az ösz-zecsapásról kapott információink pedig minimálisak.

Nem mentes a *Guzsaly* az egyoldalú emberábrázolástól sem. Minden szereplőről, amint megszólal, már tudjuk, hogy jó vagy rossz, az igaz ügyet pártolja-e vagy sem. Az előbbieket számbelileg túlsúlyban vannak, az utóbbiak jóval kevesebben. Burány, akárcsak a *Keselyűlegelő*ben, itt is sok szereplőt vonultat fel, mert szerinte az egyszerű emberek az igazi történelmi hősök, a tömeg tehát, de ezeket felszínesen és sematikusán ábrázolja. „Hőseim nem hadvezérek, nem az ismert történelmi személyiségek, hanem az egyszerű emberek”, állítja említett nyilatkozatában. Tehát távol áll tőle a kiváltságos hősök romantikus eszményítése, de a *Guzsaly*ban Nagy Antal népvészér meleg hangú bemutatása során mégis elköveti az eszményítés hibáját. Buránynak nincs bizalma a történelemből ismert nemesi származású hősök iránt; helyükbe az eszményített népi hőst vagy az amorf tömeg alig körvonalazott képviselőit állítja.

Miben rejlik a *Guzsaly* alaphibája? Abban, hogy a történelmi igazságot lépten-nyomon megmagyarázza az olvasónak. Szinte oldalanként megismétli a tanulságot, miszerint a feudalizmus igazságtalan az emberek java részével szemben. Ellenben Nagy Antalnak és seregének, a hozzájuk csatlakozó, megalázott, kifosztott nincsteléneknek az ügye igazságos. A regény bizonyos szakaszai történelemlények szemléltető anyagul szolgálhatnak. Burány ezért nem tud a középkori életről teljes képet festeni, és sejtetni sem tudja az élet összetettségét, bonyolultságát. Könnyen egyszerűsít, hősei csak társadalmi életet élnek, csak „politizál-

nak”, magánéletükről semmit vagy csak jelzésszerű adatokat tudunk meg. Jellemző, hogy ez nemcsak a felnőtt hősökre, hanem a gyerekhősökre is érvényes. Mennyire hitelesség nélküli mondjuk Gyurinak és Júliának szinte csak a politikáról folytatott párbeszéde. A *Guzsalyban* mindenki a maga módján a közügy megszállottja; igaz, látható a szerzőnek azon törekvése is, hogy összefüggést teremtsen a köz- és magánérdek között.

Talán arról van szó, hogy Burány kevés hiteles anyagot és adatot talált, ezért szinte teljes mértékben képzelőerejére kellett támaszkodnia. Egy egész világot volt kénytelen „kitalálni”, alkotói indulattal kitölteni, de ez — sajnos — nem sikerült. Alakjainak java részét nem ábrázolta árnyaltan, inkább csak eszmék hordozóivá tette. Hiszen amikor Nagy Antalék átveszik Kamanc életének irányítását, nem értesülünk semmiféle reformról. A keresztsek nem fosztogattak Kamancon, a lakossággal jó kapcsolatot tartottak fenn — ezt tudjuk meg. De hogy mit tettek Nagy Antalék egy új és igazságosabb rend megteremtése érdekében, erről nem szerzünk tudomást. Ehelyett hősei gyakran csak jelszavakat hangoztatnak, olyan igazságokat mondanak ki, amilyeneket tulajdonképpen csak az utókor állapíthat meg. Lehet, hogy Burány azért törekszik az ilyen didaktikus egyértelműségre, mert attól fél, hogy különben „nem értik meg, vagy félreértik”, ahogyan már többször idézett nyilatkozatában mondja.

S még egy idézet a nyilatkozatból: „Elfogadom azt a tételt, miszerint minden író, művei során át, tulajdonképpen mindig az önéletrajzát írja. A történelmi regényekben is, még ha több száz éve élt emberek életrajzába szöve adja is vissza. Ugyanakkor az is bizonyos, hogy az író történelmi regényeiben is a mai olvasó problémáira keres választ.” Az idézet első részéhez nem szólhatok hozzá, mivel nem ismerem a regényíró életrajzát, viszont a *Guzsalyban* hiába keresem az összefüggést a történelmi regény tárgyi világa és a mai olvasó problémái között. Talán ez ennek a regénynek a legnagyobb fogyatékosága.

Amikor megjelent, üdvözöltem Burány *Kamanci Balázs* című regényét, mert új szint véltem felfedezni benne, egy újszerű történelmi regény csíráit. A *Keselyűlegelő* már jóval kevésbé volt meggyőző, míg a *Gyuzsalyt* egyenesen zsákutcának tartom.

VARGA István